

सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबीचको अन्तरसम्बन्ध व्यवस्थित गर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक

प्रस्तावना: मुलुकले अङ्गीकार गरेको सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणालीको सुदृढीकरणका लागि नेपालको संविधान बमोजिम राज्यशक्तिको प्रयोग गर्ने सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबीचको अन्तरसम्बन्धलाई सहकारिता, सहअस्तित्व, समन्वय र पारस्परिक सहयोगको सिद्धान्तका आधारमा व्यवस्थित गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

सङ्घीय संसदले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस ऐनको नाम "सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (अन्तरसम्बन्ध व्यवस्थापन) ऐन, २०७५" रहेको छ ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

(क) "अन्तर प्रदेश परिषद्" भन्नाले संविधानको धारा २३४ बमोजिमको अन्तर प्रदेश परिषद् सम्झनु पर्छ ।

(ख) "परिषद्" भन्नाले दफा १६ बमोजिमको राष्ट्रिय समन्वय परिषद् सम्झनु पर्छ ।

(ग) "प्रदेश" भन्नाले संविधान बमोजिम गठन भएको प्रदेश सम्झनु पर्छ ।

(घ) "प्रदेश समन्वय परिषद्" भन्नाले दफा २२ बमोजिमको प्रदेश समन्वय परिषद् सम्झनु पर्छ ।

(ङ) "विषयगत समिति" भन्नाले दफा २० बमोजिमको विषयगत समिति सम्झनु पर्छ ।

(च) "संविधान" भन्नाले नेपालको संविधान सम्झनु पर्छ ।

(छ) "स्थानीय तह" भन्नाले गाउँपालिका वा नगरपालिका सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद-२

सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबीचको अन्तरसम्बन्धका आधारहरू

३. सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबीचको अन्तरसम्बन्धका आधार: सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबीचको अन्तर सम्बन्धका आधार देहाय बमोजिम हुनेछन्:-

- (क) मुलुकको स्वतन्त्रता, सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता, राष्ट्रियता, राष्ट्रिय स्वाधिनता, राष्ट्रिय स्वाभिमान, राष्ट्रिय हित, राष्ट्रिय गौरव र एकताको संरक्षण,
- (ख) सहकारिता, सहअस्तित्व, समन्वय र पारस्परिक सहयोग,
- (ग) बहुदलीय प्रतिस्पर्धात्मक सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणालीको सुदृढीकरणमा क्रियाशिलता,
- (घ) मानव अधिकार तथा मौलिक हक र कानूनी राज्यको सम्मान, संरक्षण र परिपूर्तिमा क्रियाशिलता,
- (ङ) बहुलता, समानता र सामाजिक न्यायमा आधारित समतामूलक समाज निर्माणमा क्रियाशिलता,
- (च) उद्यमशीलता, मर्यादा र अनुशासनमा आधारित सामाजिक सांस्कृतिक मूल्यहरूको विकास र प्रबर्द्धनमा क्रियाशिलता,
- (छ) प्राकृतिक, भौतिक, वित्तीय तथा मानवस्रोतको अधिकतम तथा दीगो उपयोग गरी लोकतन्त्रका लाभहरूको न्यायोचित वितरण गर्ने पद्धति सहितको लोकतान्त्रिक मूल्य र मान्यतामा आधारित समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्र निर्माणमा क्रियाशिलता,
- (ज) बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त विशेषतालाई आत्मसात गरी विविधताबीचको एकता, सामाजिक सांस्कृतिक ऐक्यबद्धता, सहअस्तित्व, सहिष्णुता र सद्भावको संरक्षण तथा प्रबर्द्धनमा क्रियाशिलता,
- (झ) दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको राष्ट्रिय आकाङ्क्षाको कार्यान्वयनमा क्रियाशिलता,
- (ञ) संविधानले निर्दिष्ट गरेका राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्वको पालना र कार्यान्वयनमा क्रियाशिलता,
- (ट) संविधानको अधीनमा रही सङ्घीय इकाईहरूको कार्यगत स्वतन्त्रताको सम्मान र संस्थागत सुदृढीकरण,
- (ठ) सबै तहका सरकारबाट प्रदान गरिने सेवा प्रवाहमा नेपाली नागरिकबीचमा अविभेदको सिद्धान्तको अवलम्बन,

- (ड) सङ्घीय इकाइबीच जिम्मेवारी, स्रोत साधन र प्रशासनको साझेदारी गर्दै सुमधुर र सहयोगात्मक सम्बन्धको विकास र विस्तार,
- (ढ) कानून तथा नीति कार्यान्वयनमा एक आपसमा समन्वय र सहयोग,
- (ण) साझा सरोकार र हितका विषयमा सूचना आदानप्रदान, परामर्श, आपसी समन्वय र सहयोग ।

४. अन्तर प्रदेश सम्बन्धका आधारहरू: दफा ३ मा उल्लिखित आधारका अतिरिक्त प्रदेशहरूबीचको अन्तरसम्बन्धका आधारहरू देहाय बमोजिम हुनेछन्:-

- (क) पारस्परिकताको आधारमा न्यायिक वा प्रशासनिक निर्णयको कार्यान्वयन र आपसी सहयोग,
- (ख) एक अर्को प्रदेशका बासिन्दालाई सम्मान, समान व्यवहार र सुरक्षा,
- (ग) संविधानको अनुसूची-६ मा उल्लिखित अन्तर प्रदेशलाई प्रभाव पार्ने प्रकृतिको विषयमा कानून, नीति, योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा आपसी समन्वय, परामर्श र सूचना आदान प्रदान,
- (घ) एक प्रदेशबाट अर्को प्रदेशको क्षेत्रमा हुने वस्तुको ढुवानी वा सेवाको विस्तारमा कुनै किसिमको बाधा अवरोध नहुने वा कुनै कर, शुल्क, दस्तुर वा महशुल नलगाउने वा त्यस्तो सेवा वा वस्तुको ढुवानी वा विस्तारमा कुनै किसिमको भेदभाव नहुने सुनिश्चितता,
- (ङ) साझा हित र सरोकार रहेको विषयमा सूचना आदान प्रदान र सहकार्य ।

५. प्रदेश र स्थानीय तह तथा अन्तर स्थानीय तहबीचको अन्तरसम्बन्ध: (१) दफा ३ र ४ मा उल्लिखित आधारहरूको सर्वसामान्यतामा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी आवश्यक हेरफेर सहित (मुटाटिज मुटान्डिज) त्यस्तो आधार प्रदेश र स्थानीय तह तथा अन्तर स्थानीय तहबीचको अन्तरसम्बन्ध र समन्वयको सम्बन्धमा समेत लागू हुनेछ ।

(२) प्रदेश र स्थानीय तह तथा अन्तर स्थानीय तहबीचको अन्तरसम्बन्ध र समन्वय सम्बन्धी कानून बनाउँदा प्रदेशले दफा ३ र ४ लाई समेत आधार मान्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-३

कानून, नीति तथा योजना तर्जुमा

६. कानून, नीति तथा योजना तर्जुमा गर्दा विचार गर्नु पर्ने: सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहले कानून, नीति तथा योजना तर्जुमा गर्दा देहायका विषयलाई विचार गर्नु पर्नेछः-
- (क) संविधान बमोजिम आफूसँग सम्बन्धित अधिकार सूचीका अतिरिक्त अर्को तहको अधिकार सूचीमा उल्लिखित विषय,
 - (ख) संविधानको अनुसूचीमा रहेका अधिकार सूचीका विषयहरूबीचको अन्तरसम्बन्ध, अन्तरनिर्भरता र सीमा,
 - (ग) संविधानमा रहेका अधिकार सूचीका अतिरिक्त संवैधानिक व्यवस्थाहरूको समग्रता,
 - (घ) संविधानका व्यवस्थाहरू प्रतिको सामन्जस्यतापूर्ण दृष्टिकोण,
 - (ङ) संवैधानिक उद्देश्य, मान्यता, भावना र मर्म,
 - (च) आफूसँग सम्बन्धित अधिकार सूचीमा परेको विषयमा अर्को तह वा समान तहको अधिकार ।
७. प्रदेश तथा स्थानीय तहले कानून तथा नीति तर्जुमा गर्दा लिनु पर्ने आधार: (१) प्रदेशले कानून तथा नीति बनाउँदा देहायका विषयलाई आधार मान्नु पर्नेछः-
- (क) संविधान,
 - (ख) सङ्घीय कानून,
 - (ग) राष्ट्रिय नीति तथा प्राथमिकता,
 - (घ) सर्वाङ्गिण राष्ट्रिय हित तथा स्वार्थ,
 - (ङ) कानूनको स्वच्छता, उपयुक्तता र तर्कसङ्गतता,
 - (च) कानून र न्यायका मान्य सिद्धान्त तथा कानून शास्त्रका स्थापित मान्यताहरू
 - (छ) सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित कानूनी सिद्धान्तहरू,
 - (ज) अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा मुलुकले व्यक्त गरेको प्रतिबद्धता,
 - (झ) सम्बन्धित प्रदेशले निर्माण गरेका अन्य नीति तथा कानूनहरूसँगको तादाम्यता,
 - (ञ) सिमाना जोडिएका अन्य प्रदेशको साझा चासो, सरोकार र हितका विषय,
 - (ट) साझा अधिकार तथा आर्थिक अधिकारको विषयमा कानून तथा नीति बनाउँदा सङ्घबाट जारी भएका आधारभूत नीति तथा मापदण्ड,

(ठ) अन्य प्रदेशको कानून तथा नीतिसँगको तादात्म्यता र एकरूपता

(ड) संविधानको अनुसूची- ९ मा उल्लिखित विषयमा कानून बनाउदा स्थानीय तहको समेत भूमिका र जिम्मेवारी स्पष्ट गर्ने।

(२) स्थानीय तहले कानून तथा नीति बनाउँदा उपदफा (१) को खण्ड (क), (ख), (ग), (घ), (ङ), (च), (छ), (ज) र (ट) मा उल्लिखित विषयका अतिरिक्त देहायका विषयलाई समेत आधार मान्नु पर्नेछः-

(क) प्रदेश कानून तथा नीति,

(ख) सिमाना जोडिएका अन्य स्थानीय तहको साझा चासो, सरोकार र हितका विषय,

(ग) साझा अधिकारको विषयमा कानून तथा नीति बनाउँदा सम्बन्धित प्रदेश तहबाट जारी भएका आधारभूत नीति तथा मापदण्ड ।

८. सङ्घीय कानूनबाट व्यवस्थित हुने: (१) देहायका कार्यहरू सङ्घीय कानूनबाट व्यवस्थित हुनेछन्ः-

(क) कुनै कार्यलाई फौजदारी कसूरको रूपमा कायम गरी कैद सजायको व्यवस्था गर्ने,

(ख) नेपाल सरकार वादी हुने फौजदारी कसूरको अनुसन्धान गर्ने,

(ग) फौजदारी कसूरमा संलग्न व्यक्ति उपर राज्यको तर्फबाट मुद्दा चलाउने,

(घ) संविधानको धारा १५२ बमोजिमको विशिष्टिकृत अदालत, न्यायिक निकाय वा न्यायाधिकरणको स्थापना गर्ने वा त्यस्तो अदालत, न्यायिक निकाय तथा न्यायाधिकरणको क्षेत्राधिकारमा हेरफेर गर्ने,

(ङ) संविधान बमोजिम सङ्घीय कानूनबाट व्यवस्थित तथा निरूपण हुने अन्य कार्य।

(२) उपदफा (१) को खण्ड (ख) र (घ) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको अवस्थामा देहाय बमोजिम हुनेछः-

(क) सङ्घीय कानूनले प्रदेश प्रहरी वा प्रदेश स्तरको कुनै निकाय वा अधिकारीबाट अनुसन्धान हुने भनी तोकेका फौजदारी कसूरको अनुसन्धान सङ्घीय कानून बमोजिम त्यस्तो निकाय वा अधिकारीबाट हुने,

(ख) खण्ड (क) बमोजिम प्रदेश तहबाट अनुसन्धान भएको नेपाल सरकार वादी हुने मुद्दा महान्यायाधिवक्ता वा निजले तोकेको

सरकारी वकील वा संघीय कानून बमोजिमको अधिकारीले मुद्दा हर्ने अधिकारीसमक्ष नेपाल सरकारको नामबाट दायर गर्ने,

- (ग) संविधान बमोजिम आफ्नो अधिकार सूचीमा पर्ने विषयमा कानून बनाउँदा विवाद समाधानको लागि वैकल्पिक उपाय अवलम्बन गर्न वा मुद्दा हर्ने वा पुनरावेदन सुन्ने निकाय वा अधिकारीको व्यवस्था गर्न वा जिल्ला अदालत वा उच्च अदालतमा मुद्दा वा पुनरावेदन लाग्न सक्ने गरी सम्बन्धित प्रदेश तहको कानूनबाट व्यवस्था गर्न सकिने,

तर जिल्ला अदालत वा उच्च अदालतको अधिकार क्षेत्र सिर्जना गर्दा न्याय प्रशासन सम्बन्धी प्रचलित सङ्घीय कानूनको सिद्धान्त र व्यवस्था प्रतिकूल नहुने गरी गर्नु पर्नेछ ।

- (घ) जरिवाना गर्ने लगायतका प्रशासनिक तथा देवानी दायित्वको सिर्जना र कार्यान्वयन सम्बन्धित प्रदेश वा स्थानीय तहको कानूनबाट गर्न सकिने ।

(३) उपदफा (२) को खण्ड (ग) बमोजिम जिल्ला अदालत तथा उच्च अदालतमा मुद्दा चल्ने वा पुनरावेदन लाग्ने गरी कानून बनाउनु अघि नेपाल सरकारको कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय मार्फत न्याय परिषद्को परामर्श लिनु पर्नेछ ।

(४) प्रदेश वा स्थानीय तहबाट सञ्चालन तथा प्रशासन हुने कुनै विषयलाई फौजदारी कसूर कायम गरी कैदको सजाय गर्नु पर्ने भएमा फौजदारी कसूर कायम गरी सजाय गर्ने सम्बन्धी व्यवस्था सङ्घीय कानून बमोजिम हुनेछ र त्यस्तो कसूरको अनुसन्धान तथा तहकिकात प्रदेश तहबाट हुने गरी व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(५) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्रदेश र स्थानीय तहले कानून बनाउँदा देहाय बमोजिम हुने गरी बनाउनु हुँदैन :-

(क) मौलिक हक, संवैधानिक हक वा संघीय कानून बमोजिमका अन्य कानूनी हकमा प्रतिबन्ध लगाउने गरी वा त्यस्तो हकको प्रयोगमा सीमा तोक्ने गरी,

(ख) सङ्घीय कानूनले कुनै काम कसैले गर्न पाउने भनी व्यवस्था गरेकोमा त्यस्तो कार्य गर्न नपाउने गरी वा सङ्घीय कानूनले कुनै काम कसैले गर्न नपाउने भनी व्यवस्था गरेकोमा त्यस्तो काम गर्न पाउने गरी,

(ग) संविधान वा संघीय कानून बिपरित हुने गरी ।

९. एकल अधिकारको सूचीमा रहेका विषयमा कानून बनाउने: (१) संविधानको अनुसूची-५ मा उल्लिखित विषयमा सङ्घले कानून बनाउनेछ ।
- (२) संविधानको अनुसूची-६ मा उल्लिखित विषयमा प्रदेशले कानून बनाउनेछ ।
- (३) संविधानको अनुसूची-८ मा उल्लिखित विषयमा स्थानीय तहले कानून बनाउनेछ ।
- (४) उपदफा (२) वा (३) बमोजिम प्रदेश तथा स्थानीय तहले कानून बनाउँदा संविधान तथा सङ्घीय कानून विपरीत नहुने गरी तथा अन्य तहमा निहित रहेको अधिकारमा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी बनाउनु पर्नेछ ।
१०. साझा अधिकारको सूचीमा रहेका विषयमा कानून बनाउने: (१) संविधानको अनुसूची-७ र ९ मा उल्लिखित विषयमा सङ्घले कानून बनाउनेछ र सङ्घले बनाएको कानूनको अधीनमा रही प्रदेश र स्थानीय तहले कानून बनाउनेछन् ।
- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि त्यस्तो विषयमा सङ्घको कानून नबनेको अवस्थामा संविधान प्रतिकूल नहुने गरी प्रदेश र स्थानीय तहले कानून बनाउन सक्नेछन् ।
- (३) उपदफा (२) मा उल्लिखित विषयमा सङ्घीय कानून बनेमा वा सङ्घीय कानूनमा संशोधन भएमा प्रदेश र स्थानीय तहले समेत सो अनुकूल हुने गरी कानून बनाउनु वा परिमार्जन गर्नु पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (१) बमोजिम सङ्घले कानून बनाउँदा सामान्यतया देहायका मान्यताबाट निर्देशित हुनु पर्नेछः-
- (क) साझा अधिकारको सूचीमा रहेका विषयमा सम्भव भएसम्म सङ्घ, प्रदेश वा स्थानीय तहको भूमिका र जिम्मेवारी स्पष्ट गर्ने गरी कानूनी बन्दोबस्त गर्ने,
- (ख) राष्ट्रिय मापदण्ड वा गुणस्तर निर्धारण गर्नु पर्ने वा व्यापक राष्ट्रिय सरोकारको विषयमा सङ्घीय कानूनबाट व्यवस्था गर्ने,
- (ग) प्रदेश र स्थानीय तहको सक्षमता अभिवृद्धि गर्दै जाने,
- (घ) प्रदेश वा स्थानीय तहबाटै नियमन तथा कार्यान्वयन हुने प्रकृतिका विषयमा तथा प्रदेश वा स्थानीय तहको विशिष्टता र आवश्यकता प्रतिबिम्बित हुनुपर्ने विषयमा सम्बन्धित प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई कानून बनाउन सहयोग गर्ने,

- (ड) सङ्घबाट पूर्ण नियमन गर्नु पर्ने विषयमा सङ्घीय कानूनबाट नियमनको व्यवस्था गरी कार्यान्वयनमा प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकतम सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
- (च) नागरिकलाई सेवा प्राप्त गर्न सहज र सरल तथा आर्थिक रूपले कम लागत पर्ने गरी सम्बन्धित सरकारबाट सम्पादन हुने गरी व्यवस्था मिलाउने,
- (छ) समष्टिगत स्थिरता कायम गर्ने तथा राष्ट्रिय प्राथमिकताको क्षेत्रमा संघीय भूमिका रहने,
- (ज) प्रदेश र स्थानीय तहले कुनै विषयमा कानून बनाउनु अघि सङ्घले सो सम्बन्धमा कुनै नीति वा मापदण्ड बनाउनु पर्ने रहेछ भने त्यस्तो नीति वा मापदण्ड बनाई प्रदेश र स्थानीय तहलाई कानून बनाउन सहजता प्रदान गर्ने,
- (झ) संविधानको अनुसूची-७ मा उल्लिखित विषयको हकमा नीति निर्माण, मापदण्ड, गुणस्तर निर्धारण तथा नियमनको कार्य सङ्घबाट र विकास, स्थानीय नियमन र सेवा प्रवाह सम्बन्धी कार्य प्रदेश तहबाट हुने,
- (ञ) संविधानको अनुसूची-९ मा उल्लिखित विषयको हकमा नीति निर्माण, मापदण्ड, गुणस्तर निर्धारण तथा नियमनको कार्य सङ्घबाट, विकास तथा स्थानीय नियमनको कार्य प्रदेश तहबाट र सेवा प्रवाह सम्बन्धी कार्य स्थानीय तहबाट हुने ।

(५) सङ्घले संविधान बमोजिमको साझा अधिकारको सूचीका विषयमा आफूले कानून बनाउने तथा प्रदेश र स्थानीय तहसँग समन्वय र परामर्श गर्ने प्रयोजनको लागि देहायको प्रकृतिको आधारमा वर्गीकरण गरी कार्यान्वयन गर्न सक्नेछः-

- (क) सङ्घले पूर्ण रूपमा नियमन गर्नुपर्ने विषय,
- (ख) सङ्घले आंशिक रूपमा मात्र नियमन गर्नुपर्ने विषय,
- (ग) सङ्घले आधारभूत मापदण्ड, सिद्धान्त र आधार तय गरी संरचनागत कानूनी बन्दोबस्त गर्नुपर्ने विषय,
- (घ) सङ्घले सामान्य रूपमा मार्गदर्शन, सहजीकरण वा अनुगमन गर्नुपर्ने विषय,
- (ड) कार्यान्वयन र नियमनको मुख्य दायित्व प्रदेश वा स्थानीय तहको हुने र सङ्घले सहयोग र समन्वय गर्नुपर्ने विषय,

(च) प्रदेश वा स्थानीय तहले कार्यान्वयनको मुख्य अभिभारा वा जिम्मेवारी लिनुपर्ने विषय,

(छ) प्रदेश र स्थानीय तह दुवैको भूमिका र जिम्मेवारी रहने विषय ।

११. समन्वय र परामर्श गर्ने: (१) नेपाल सरकारले देहायका विषयमा प्रदेश सरकारसँग समन्वय र परामर्श गर्नु पर्नेछ:-

(क) संविधानको अनुसूची-७ मा उल्लिखित साझा अधिकारका विषयमा कानून तथा नीति बनाउँदा,

(ख) दुई वा दुई भन्दा बढी प्रदेशहरूको अनुरोधमा संविधानको अनुसूची-६ मा उल्लिखित विषयमा कानून तथा नीति बनाउँदा,

(ग) राष्ट्रिय महत्वका ठूला परियोजना, अन्तर प्रदेशस्तरीय परियोजना वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा,

(घ) प्रदेशले समेत पालना वा कार्यान्वयन गर्नु पर्ने गरी राष्ट्रिय योजना तथा नीति बनाउँदा,

(ङ) अन्तर प्रदेशमा सञ्चालन हुने राष्ट्रिय सडक, विद्युतीय प्रसारण लाईन तथा अन्तर प्रदेशस्तरीय सिंचाइ वा यस्तै प्रकृतिका योजना सञ्चालन गर्दा,

(च) प्रदेशको अधिकार सूचीमा पर्ने विषयमा सन्धि वा सम्झौता गर्दा,

(छ) नेपाल सरकारले उपयुक्त ठहर्‍याएको अन्य विषय ।

(२) नेपाल सरकारले देहायका विषयमा स्थानीय तहसँग आवश्यकता अनुसार समन्वय र परामर्श गर्न सक्नेछ-

(क) स्थानीय तहले समेत पालना वा कार्यान्वयन गर्नु पर्ने गरी राष्ट्रिय योजना तथा नीति बनाउँदा,

(ख) नेपाल सरकारले उपयुक्त ठहर्‍याएको अन्य विषय ।

(३) नेपाल सरकारले देहायका विषयमा आवश्यकता अनुसार प्रदेश र स्थानीय तहसँग समन्वय र परामर्श गर्न सक्नेछ-

(क) संविधानको अनुसूची-९ मा उल्लिखित साझा अधिकारका विषयमा कानून तथा नीति बनाउँदा,

(ख) राजश्वको बाँडफाँड तथा नयाँ कर प्रणाली लागू गर्ने क्रममा सो को नीतिगत विषयमा,

(ग) प्राकृतिक स्रोत तथा त्यसको लाभको बाँडफाँड गर्दा ।

(४) उपदफा (१) मा उल्लिखित विषयका अतिरिक्त नेपाल सरकारले प्रदेश सरकारको सरोकार जोडिएका विषयमा कानून बनाउँदा र संविधानको धारा ५८

बमोजिमको अवशिष्ट अधिकारको विषयमा प्रदेश सरकारसँग आवश्यकता अनुसार परामर्श र समन्वय गर्न सक्नेछ ।

(५) उपदफा (१), (२), (३) र (४) बमोजिम परामर्श गर्दा नेपाल सरकारको सम्बन्धित विषय हेर्ने मन्त्रालयले आफ्नो कार्यक्षेत्रसँग सम्बन्धित नीति, योजना वा कानूनको मस्यौदा सम्बन्धमा प्रदेश सरकारको हकमा सम्बन्धित विषय हेर्ने प्रदेश सरकारको मन्त्रालय र स्थानीय तहको हकमा स्थानीय तहको प्रतिनिधिहरूको प्रचलित कानून बमोजिमको संस्थासँग परामर्श गर्नेछ ।

(६) उपदफा (५) को प्रयोजनको लागि परामर्श गर्नेसम्बन्धी अन्य प्रकृया यस ऐन अन्तरगत बनेको नियममा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(७) प्रदेशले अनुसूची-७ र ९ बमोजिमको साझा अधिकारको सूचीमा उल्लिखित विषयमा कानून तथा नीति बनाउँदा नेपाल सरकारको विषयगत मन्त्रालय वा निकायसँग समन्वय र परामर्श गर्नु पर्नेछ ।

(८) अनुसूची-९ बमोजिमको साझा अधिकारको सूचीमा उल्लिखित विषयमा स्थानीय तहले कानून तथा नीति बनाउँदा नेपाल सरकारको विषयगत मन्त्रालय र सम्बन्धित प्रदेश सरकारको विषयगत मन्त्रालय वा निकायसँग समेत समन्वय र परामर्श गर्नु पर्नेछ ।

(९) प्रदेशले संविधानको अनुसूची-९ बमोजिमको साझा अधिकारको सूचीमा उल्लिखित विषयमा कानून तथा नीति बनाउँदा आफ्नो प्रदेशभित्रका स्थानीय तहसँग समन्वय र परामर्श गर्नु पर्नेछ ।

(१०) दफा ३ को खण्ड (ख) र (ग) मा लेखिएको कुनै कुराले संविधान बमोजिम राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको अधिकारक्षेत्रमा प्रतिकूल असर पारेको मानिने छैन ।

(११) यस दफा बमोजिम कुनै काम कारबाहीको सम्बन्धमा परामर्श माग गर्दा परामर्श उपलब्ध नगराएकोमा त्यस्तो काम कारबाही अघि बढाउन बाधा परेको वा परामर्श बमोजिम कार्य नभएको कारणले मात्र कुनै काम कारबाहीको बैधानिकतामा प्रतिकूल असर पुर्याएको मानिनेछैन ।

१२. कानूनको प्रकाशन तथा अभिलेख: (१) प्रदेशले बनाएको ऐन, नियमावली र गठन आदेश प्रदेश राजपत्रमा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।

(२) स्थानीय तहले बनाएको ऐन र नियमावली स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।

(३) प्रदेश तथा स्थानीय तहले बनाएको नीति, निर्देशिका र कार्यविधि सार्वजनिक रूपमा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।

(४) प्रदेश तथा स्थानीय तहले बनाएको ऐन र नियमावलीको प्रमाणीकरण प्रति सम्बन्धित तहले सुरक्षित रूपमा अभिलेख गरी राख्नु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (१) र (२) बमोजिमको ऐन, नियमावली र गठन आदेशको प्रमाणित प्रति सम्बन्धित प्रदेश तथा स्थानीय तहले नेपाल सरकारको कानून, न्याय तथा संसदिय मामिला मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

(६) स्थानीय तहले बनाएको ऐन, नियमावली तथा अन्य कानूनको एक प्रति प्रदेश सरकारलाई समेत पठाउनु पर्नेछ ।

(७) संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट संविधान तथा प्रचलित कानून बमोजिम पारित भएका सार्वजनिक लिखतको एकीकृत अभिलेख रहने गरी नेपाल सरकारले आवश्यक व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ ।

१३. सहयोग गर्नु पर्ने: (१) प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार सूची तथा कार्य जिम्मेवारीमा पर्ने विषयमा कानून, नीति तथा योजना तर्जुमा गर्दा प्रदेश र स्थानीय तहबाट अनुरोध भई आएमा नेपाल सरकारले आवश्यक सहयोग गर्न सक्नेछ ।

(२) स्थानीय तहको अधिकार सूची तथा कार्य जिम्मेवारीमा पर्ने विषयमा कानून, नीति तथा योजना तर्जुमा गर्दा स्थानीय तहको अनुरोध भई आएमा प्रदेश सरकारले आवश्यक सहयोग गर्न सक्नेछ ।

(३) नेपाल सरकारले प्रदेश र स्थानीय तहलाई कानून बनाउनको लागि नमूना कानूनको मस्यौदा बनाई उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(४) सङ्गले बनाएका कानून, नीति तथा योजना कार्यान्वयन गर्दा प्रदेश सरकार र स्थानीय तहले आवश्यक सहयोग गर्नु पर्नेछ । ।

(५) प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार सूची तथा कार्य जिम्मेवारीमा पर्ने विषयमा प्रदेश र स्थानीय तहले बनाएको कानून, नीति तथा योजना कार्यान्वयन गर्दा नेपाल सरकारले आवश्यक सहयोग गर्नु पर्नेछ ।

१४. निर्देशन दिन सक्ने: (१) संविधान, यस ऐन तथा अन्य प्रचलित कानून बमोजिम कार्य सम्पादन गर्दा नेपाल सरकारले राष्ट्रिय महत्व तथा प्राथमिकता वा प्रदेशहरूबीच समन्वय गर्नुपर्ने विषयमा प्रदेश मन्त्रपरिषद्लाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ ।

(२) संविधान, यस ऐन तथा अन्य प्रचलित कानून बमोजिम कार्यसम्पादन गर्दा नेपाल सरकारले आफैं वा प्रदेश सरकार मार्फत गाउँ कार्यपालिका तथा नगर कार्यपालिकालाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ ।

(३) प्रदेश र स्थानीय तह तथा अन्तर स्थानीय तहबीच समन्वय कायम गर्न तथा सङ्घीय र प्रदेश कानूनको कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याई सार्वजनिक हित

कायम गर्न प्रदेश मन्त्रिपरिषद्ले गाउँ कार्यपालिका तथा नगर कार्यपालिकालाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (१), (२) र (३) बमोजिमको निर्देशन पालना गर्नु सम्बन्धित तहको कर्तव्य हुनेछ ।

१५. ध्यानाकर्षण गराउन सक्ने: (१) प्रदेश तथा स्थानीय तहले बनाएको कानून संविधान तथा अन्य सङ्घीय कानून विपरीत भएमा नेपाल सरकारले त्यस्तो कानूनलाई संविधान तथा सङ्घीय कानून अनुकूल हुने गरी तत्काल परिमार्जन गर्न सम्बन्धित प्रदेश तथा स्थानीय तहको ध्यानाकर्षण गराउन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम ध्यानाकर्षण भएमा सो बमोजिम कानून परिमार्जन गर्नु सम्बन्धित प्रदेश तथा स्थानीय तहको कर्तव्य हुनेछ ।

परिच्छेद—४

परिषद् तथा समिति

१६. परिषद्को गठन: (१) सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबीचको अन्तरसम्बन्ध व्यवस्थित गर्न देहाय बमोजिमको राष्ट्रिय समन्वय परिषद् रहनेछ:-

(क) प्रधानमन्त्री	-
अध्यक्ष	
(ख) नेपाल सरकारको अर्थ मन्त्री	-
सदस्य	
(ग) नेपाल सरकारको कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्री	-
सदस्य	
(घ) नेपाल सरकारको गृह मन्त्री	-
सदस्य	
(ङ) नेपाल सरकारको सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्री	-
सदस्य	
(च) सबै प्रदेशका मुख्य मन्त्रीहरू	-
सदस्य	
(छ) राष्ट्रिय योजना आयोगका उपाध्यक्ष	-
सदस्य	
(ज) गाउँपालिका महासंघ, नगरपालिका संघ तथा जिल्ला समन्वय समिति महासंघबाट सबै प्रदेशबाट प्रतिनिधित्व हुने गरी समावेशी सिद्धान्त अनुरूप प्रधानमन्त्रीले मनोनयन गरेका कम्तिमा दुई महिला सहित सात जना	- सदस्य

(२) उपदफा (१) को खण्ड (ज) बमोजिम मनोनति सदस्यको पदावधी तिन वर्षको हुनेछ।

तर सम्बन्धित स्थानीय तहको निजको पद कायम नभएमा वा कुनै कारणले रिक्त भएमा मनोनित सदस्यको पद रिक्त भएको मानिनेछ।

(३) परिषद्को बैठकमा विषयगत मन्त्री तथा सम्बन्धित पदाधिकारी वा विशेषज्ञलाई आवश्यकता अनुसार आमन्त्रण गर्न सकिनेछ।

(४) परिषद्को बैठक वर्षको कम्तीमा दुई पटक बस्नेछ।

(५) परिषद्को बैठकको मिति, समय, स्थान र छलफलका विषयहरू परिषद्को अध्यक्षले तोके बमोजिम हुनेछ।

(६) परिषद्को बैठक बस्नको लागि अध्यक्ष सहित बहुमत सदस्यहरूको उपस्थिति हुनु पर्नेछ।

(७) परिषद्को बैठकको अध्यक्षता परिषद्को अध्यक्षले गर्नेछ।

(८) कुनै प्रदेश वा स्थानीय तहले परिषद्को बैठकमा कुनै विषयमा छलफल गर्नको लागि अनुरोध गरी परिषद्को सचिवालयमा प्रस्ताव पेश गर्न सक्नेछ। त्यसरी प्राप्त हुन आएका प्रस्ताव परिषद्को सचिवले अध्यक्ष समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ।

(९) उपदफा (७) बमोजिम पेश भएको कुनै प्रस्ताव परिषदमा छलफल गर्नु पर्ने देखिएमा अध्यक्षले सो प्रस्ताव परिषद्को बैठकमा पेश गर्न परिषद्को सचिवलाई निर्देशन दिन सक्नेछ।

(१०) प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयको सचिवले परिषद्को सचिवको रूपमा कार्य गर्नेछ।

(११) परिषद्को बैठक तथा निर्णय सम्बन्धी अन्य कार्यविधि परिषद् आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

१७. परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार: परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) साझा अधिकारका विषयमा कानून तथा नीति तर्जुमाको लागि सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच समन्वय गर्ने,

(ख) प्रदेश तथा स्थानीय स्तरमा कार्यान्वयन हुने राष्ट्रिय हित तथा स्वार्थसँग जोडिएको विषयमा समन्वय गर्ने,

(ग) राष्ट्रिय योजना, नीति तथा कानूनहरूको प्रदेश तथा स्थानीय तहमा कार्यान्वयनका सम्बन्धमा रहेका जटिलता समाधान गर्न समन्वय गर्ने,

- (घ) अन्तर प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रभाव पर्ने कानून, नीति तथा रणनीतिको तर्जुमाको सम्बन्धमा समन्वय गर्ने,
- (ङ) अन्तर प्रदेशस्तरमा सञ्चालित विकासका ठूला आयोजनाहरूको कार्यान्वयनको सम्बन्धमा समन्वय गर्ने,
- (च) शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी लगायतको विषयमा गुणस्तर र एकरूपता कायम गर्न आधारभूत मापदण्ड निर्धारण गर्ने विषयमा समन्वय गर्ने,
- (छ) सङ्घीयता कार्यान्वयनको सम्बन्धमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट बनेका नीति, कानून तथा योजनाको समिक्षा तथा विश्लेषण गर्ने, गराउने,
- (ज) संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट हुने सेवा प्रवाहको विषयमा सामन्जस्यता कायम गर्न आवश्यक कार्य गर्ने,
- (झ) कानून निर्माण तथा कार्यान्वयनको विषयमा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय सरकारलाई सुझाव दिने,
- ञ) नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्, विषयगत समिति र प्रदेश समन्वय परिषद्बाट छलफलको लागि पठाएका विषयमा आवश्यकता अनुसार छलफल तथा समन्वय गर्ने ।

१८. सचिवालय तथा जनशक्ति: (१) परिषद्को सचिवालय नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयमा रहनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सचिवालयलाई आवश्यक बजेट तथा जनशक्ति नेपाल सरकारले व्यवस्था गर्नेछ ।

१९. विशेष समिति गठन गर्न सक्ने: (१) परिषद्ले आफ्नो काम कारबाहीलाई व्यवस्थित गर्न आवश्यकता अनुसार विशेष समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठन हुने विशेष समितिको संरचना, काम, कर्तव्य र अधिकार परिषद्ले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको विशेष समितिको बैठक तथा निर्णय सम्बन्धी व्यवस्था सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

२०. विषयगत समिति: (१) सङ्घ र प्रदेशका सम्बन्धित विषय हेर्ने मन्त्रालय तथा स्थानीय तहबीचमा समन्वय कायम गरी नीति तथा योजना कार्यान्वयन र विकास निर्माण लगायतका काममा प्रभावकारिता ल्याउन देहाय बमोजिमका विषयगत समिति रहनेछन्-

- (क) नेपाल सरकारको सम्बन्धित विषय हेर्ने मन्त्री -
अध्यक्ष

(ख) प्रदेश सरकारका सम्बन्धित विषय हेर्ने मन्त्री -
सदस्य

(ग) अध्यक्षले तोकेको स्थानीय तहको -
एक जना प्रमुख वा अध्यक्ष -
सदस्य

(२) विषयगत समितिको बैठक कम्तीमा वर्षको एक पटक बस्नेछ।

(३) विषयगत समितिको बैठकको मिति, समय, स्थान तथा छलफलको सूची सो समितिको अध्यक्षले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(४) विषयगत समितिको बैठक बस्नको लागि सो समितिको अध्यक्ष सहित बहुमत सदस्यहरूको उपस्थिति हुनु पर्नेछ ।

(५) विषयगत समितिको बैठकको अध्यक्षता सो समितिको अध्यक्षले गर्नेछ ।

(६) विषयगत समितिले आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञ एवं सरोकारवाला निकायको प्रतिनिधिलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(७) विषयगत समितिको सचिवालय नेपाल सरकारको सम्बन्धित मन्त्रालयमा रहनेछ ।

(८) विषयगत समितिको बैठक तथा निर्णय सम्बन्धी अन्य कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

२१. विषयगत समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: विषयगत समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) आफ्नो विषयसँग सम्बन्धित क्षेत्रका योजना, नीति तथा कानूनको तर्जुमा गर्दा प्रदेश तथा स्थानीय तहसँग परामर्श गर्ने,

(ख) क्षेत्रगत योजना, नीति तथा कार्यक्रममा एकरूपता, निरन्तरता एवं गुणस्तरीयता कायम गर्न तथा कानून, योजना, नीति तथा रणनीतिहरूको कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याउन आवश्यक समन्वय गर्ने,

(ग) आफ्नो विषयसँग सम्बन्धित क्षेत्रका राष्ट्रिय नीति तर्जुमाको लागि परिषद्लाई सुझाव दिने,

(घ) परिषद्को निर्णय एवं निर्देशन कार्यान्वयन गर्ने गराउने,

(ङ) परिषद्ले तोकेका अन्य कार्य गर्ने ।

२२. प्रदेश समन्वय परिषद्को गठन: प्रदेश र स्थानीय तहबीचको समन्वय कायम गर्न प्रदेश कानून बमोजिम एक प्रदेश समन्वय परिषद्को गठन हुनेछ ।

२३. प्रदेश समन्वय परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार: (१) प्रदेश समन्वय परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार प्रदेश कानून बमोजिम हुनेछ।
- (२) प्रदेश समन्वय परिषद्ले गरेको निर्णय प्रदेश सरकार र प्रदेश भित्रका स्थानीय तहले पालना र कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ।
- (३) परिषद्ले प्रदेश समन्वय परिषद्लाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ र परिषद्ले दिएको त्यस्तो निर्देशन पालना गर्नु प्रदेश समन्वय परिषद्को कर्तव्य हुनेछ।
२४. जिल्ला समन्वय समितिको भूमिका: (१) सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच समन्वय कायम गर्न जिल्ला समन्वय समितिले संविधानको धारा २२० को उपधारा (७) बमोजिमको काम, कर्तव्य र अधिकार प्रयोग गर्नेछ।
- (२) प्रदेश र स्थानीय तहबीच समन्वय कायम गर्ने सम्बन्धमा जिल्ला समन्वय समितिले प्रदेश कानूनमा उल्लेख भए बमोजिमको कार्य गर्नेछ।
- (३) सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबीचको समन्वयलाई प्रभावकारी बनाउन नेपाल सरकार, परिषद्, विषयगत समिति तथा प्रदेश समन्वय परिषद्ले जिल्ला समन्वय समितिलाई आवश्यक जिम्मेवारी प्रदान गर्न सक्नेछन्।

परिच्छेद-५

विवाद समाधान

२५. विवाद नआउने गरी कार्यसम्पादन गर्नु पर्ने: सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहहरूले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रको कार्यसम्पादन गर्दा विवाद नआउने गरी सम्पन्न गर्नु पर्नेछ।
२६. सङ्घ, प्रदेश तथा अन्तर प्रदेशबीचको विवाद: (१) अन्तर प्रदेश परिषद्ले सङ्घ र प्रदेशबीच तथा प्रदेश-प्रदेशबीच उत्पन्न राजनीतिक विवाद समाधान गर्नेछ।
- (२) उपदफा (१) को सर्वसामान्यतामा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी अन्तर प्रदेश परिषद्ले देहायको विवादहरूलाई समाधान गर्नेछ:-
- (क) नेपाल सरकार वा नेपाल सरकारको कुनै निकायबाट भएको निर्णय वा काम कारबाहीबाट प्रदेशको अधिकार सूची वा कार्य जिम्मेवारीमा प्रतिकूल असर परेको कारणबाट उत्पन्न विवाद,
- (ख) प्रदेश सरकार वा प्रदेश सरकारको कुनै निकायबाट भएको निर्णय वा काम कारबाहीबाट सङ्घको अधिकार सूची वा कार्य जिम्मेवारीमा प्रतिकूल असर परेको कारणबाट उत्पन्न विवाद,
- (ग) एक वा एकभन्दा बढी प्रदेशबाट भएको निर्णय वा काम कारबाहीबाट अर्को प्रदेशको अधिकार सूची वा कार्य जिम्मेवारीमा प्रतिकूल असर परेको कारणबाट उत्पन्न विवाद।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको कुनै विवाद उत्पन्न भएमा विवाद उत्पन्न भएको मितिले पन्ध्र दिन भित्र विवादको कुनै पक्षले त्यस्तो विवादको सम्बन्धमा अन्तर प्रदेश परिषद्को सचिवालयमा लिखित सूचना दिनु पर्नेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम सूचना प्राप्त भएमा अन्तर प्रदेश परिषद्को सचिवालयले सो परिषद्को अध्यक्षलाई यथाशीघ्र जानकारी गराउनु पर्नेछ।

(५) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि अन्तर प्रदेश परिषद्ले देहायको कार्य गर्नेछः-

(क) विवादित प्रश्न वा विषय पहिचान गर्ने,

(ख) विवादको प्रकृति निर्धारण गर्ने,

(ग) विवादको कारण पहिचान गर्ने,

(घ) विवाद समाधानका उपाय वा विकल्पहरूको खोजी गर्ने,

(ङ) अन्तर प्रदेश परिषद्ले मनासिब ठानेका अन्य कार्य गर्ने।

(६) उपदफा (५) बमोजिमको कार्य गर्नको लागि अन्तर प्रदेश परिषद्ले उपसमिति वा कार्यदल गठन गर्न सक्नेछ।

(७) उपदफा (६) बमोजिमको उपसमिति वा कार्यदलको संरचना, कार्यदिश, कार्यावधि र कार्यविधी त्यस्तो उपसमिति वा कार्यदल गठन गर्दाको बखत अन्तर प्रदेश परिषद्ले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

(८) उपदफा (२) बमोजिमको विवादको सम्बन्धमा अन्तर प्रदेश परिषद्ले वार्ता, छलफल, परामर्श र मेलमिलापबाट विवादको समाधान गर्नेछ।

(९) अन्तर प्रदेश परिषद्ले उपदफा (३) बमोजिम विवादको सूचना प्राप्त भएको मितिले तीन महिना भित्र विवाद समाधान गरिसक्नु पर्नेछ।

(१०) उपदफा (८) बमोजिम विवाद समाधान नभएमा त्यस्तो विवाद समाधानको लागि अन्तर प्रदेश परिषद्ले उपयुक्त निर्णय गर्न सक्नेछ।

(११) उपदफा (१०) बमोजिम भएको निर्णय सम्बन्धित पक्षले कार्यान्वयन गर्नु गराउनु पर्नेछ।

(१२) यस दफामा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सङ्घीय संसद वा प्रदेश सभामा विचाराधीन विषयसँग सम्बन्धित विवादमा उपदफा (१०) बमोजिम अन्तर प्रदेश परिषद्ले कुनै निर्णय गर्ने छैन।

तर त्यस्तो विषयमा निहित राजनीतिक विवाद समाधान गर्नको लागि राजनीतिक सहजिकरण गर्न बाधा परेको मानिने छैन।

(१३) अन्तर प्रदेश परिषद्को सचिवालय प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयमा रहनेछ।

(१४) अन्तर प्रदेश परिषद्को सचिवको रूपमा नेपाल सरकारको मुख्य सचिवले कार्य गर्नेछ।

२७. प्रदेश तथा स्थानीय तह र अन्तर स्थानीय तहबीचको विवाद: (१) प्रदेश तथा स्थानीय तहबीच तथा अन्तर स्थानीय तह बीचको राजनीतिक विवादको समाधान प्रदेश सभाले गर्नेछ।

(२) उपदफा (१) को सर्वसामान्यतामा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी प्रदेश सभाले देहायको विवादहरूलाई समाधान गर्नेछ:-

(क) प्रदेश सरकार वा प्रदेश सरकारको कुनै निकायबाट भएको निर्णय वा काम कारबाहीबाट स्थानीय तहको अधिकार सूची वा कार्य जिम्मेवारीमा प्रतिकूल असर परेको कारणबाट उत्पन्न विवाद,

(ख) स्थानीय तहको कुनै निकायबाट भएको निर्णय वा काम कारबाहीबाट प्रदेशको अधिकार सूची वा कार्य जिम्मेवारीमा प्रतिकूल असर परेको कारणबाट उत्पन्न विवाद,

(ग) एक वा एकभन्दा बढी स्थानीय तहबाट भएको निर्णय वा काम कारबाहीबाट अर्को स्थानीय तहको अधिकार सूची वा कार्य जिम्मेवारीमा प्रतिकूल असर परेको कारणबाट उत्पन्न विवाद ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको कुनै विवाद समाधान गर्नको लागि प्रदेश सभाले राजनीतिक विवाद समाधान समिति गठन गर्नु पर्नेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिमको समितिको संरचना प्रदेश सभाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

(५) उपदफा (४) को सर्वसामान्यतामा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी उपदफा (३) बमोजिमको समितिमा प्रदेश सभाले तोकेका प्रदेश सभाका सदस्यका अतिरिक्त विवादसँग सम्बन्धित प्रदेश सरकारको सम्बन्धित मन्त्रालयको मन्त्री, विवादसँग सम्बन्धित स्थानीय तहको अध्यक्ष वा प्रमुख तथा सम्बन्धित जिल्ला समन्वय समितिको प्रतिनिधिलाई समेत समावेश गर्नु पर्नेछ।

(६) उपदफा (२) बमोजिम कुनै विवाद उत्पन्न भएमा विवाद उत्पन्न भएको मितिले पन्ध्र दिन भित्रमा विवादको कुनै पक्षले त्यस्तो विवादको सम्बन्धमा प्रदेश सभाको सचिवालयमा लिखित सूचना दिनु पर्नेछ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम सूचना प्राप्त भएमा प्रदेश सभा सचिवालयले प्रदेश सभाको सभामुखलाई यथाशीघ्र जानकारी गराउनु पर्नेछ।

(८) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि उपदफा (३) बमोजिमको राजनीतिक विवाद समाधान समितिले देहायको कार्य गर्नेछः-

- (क) विवादित प्रश्न वा विषय पहिचान गर्ने,
- (ख) विवादको प्रकृति निर्धारण गर्ने,
- (ग) विवादको कारण पहिचान गर्ने,
- (घ) विवाद समाधानका उपाय वा विकल्पहरूको खोजी गर्ने,
- (ङ) सो समितिले उपयुक्त ठानेका अन्य कुनै कार्य गर्ने।

(९) उपदफा (२) बमोजिमको विवादको सम्बन्धमा वार्ता, छलफल, परामर्श र मेलमिलापबाट विवादको समाधान गर्नु पर्नेछ।

(१०) उपदफा (८) बमोजिमको कार्य गर्नको लागि उपदफा (३) बमोजिमको राजनीतिक विवाद समाधान समितिले विषय विज्ञ समेत समावेश गरी प्राविधिक समिति वा कार्यदल गठन गर्न सक्नेछ।

(११) उपदफा (१०) बमोजिमको प्राविधिक उपसमिति वा कार्यदलको संरचना, कार्यदिश, कार्यविधि र कार्यविधी त्यस्तो उपसमिति वा कार्यदल गठन गर्दाको बखत उपदफा (३) बमोजिमको राजनीतिक विवाद समाधान समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

(१२) उपदफा (३) बमोजिमको राजनीतिक विवाद समाधान समितिले उपदफा (६) बमोजिम विवादको सूचना प्राप्त भएको मितिले तीन महिना भित्र विवाद समाधान गरिसक्नु पर्नेछ।

(१३) यस दफा बमोजिम विवाद समाधान नभएमा त्यस्तो विवाद समाधानको लागि प्रदेश सभाले उपयुक्त निर्णय गर्न सक्नेछ।

(१४) यस दफा बमोजिम भएको निर्णय सम्बन्धित पक्षले कार्यान्वयन गर्नु गराउनु पर्नेछ।

(१५) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सङ्घीय संसदमा विचाराधीन विषयसँग सम्बन्धित विवादमा यस दफा बमोजिम कुनै निर्णय गरिने छैन।

(१६) यस दफा बमोजिम विवाद समाधान गर्ने अन्य प्रक्रिया र कार्यविधि प्रदेश कानून बमोजिम हुनेछ।

२८. संवैधानिक इजलासको अधिकार क्षेत्रमा प्रतिकूल असर नपर्ने: (१) यस परिच्छेदमा लेखिएको कुनै कुराले संविधानको धारा १३७ बमोजिमको सर्वोच्च अदालतको संवैधानिक इजलासको अधिकार क्षेत्रमा प्रतिकूल असर परेको मानिने छैन।

(२) संवैधानिक इजलासले संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तह बीचको विवाद समाधान गर्दा कुनै विवादको प्रकृतिबाट त्यस्तो विवादको कुनै विषय आपसी वार्ता, परामर्श

र मेलमिलापबाट समाधान गर्नु उपयुक्त देखिएमा सो को लागि आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित पक्षलाई उचित मौका दिन र प्रोत्साहन गर्न सक्नेछ।

परिच्छेद-६

विविध

२९. प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्ने: यस ऐन बमोजिम आफूले सम्पादन गरेका काम कारवाहीका सम्बन्धमा प्रदेश समन्वय परिषद् र विषयगत समितिले परिषद्मा र परिषद्ले सङ्घीय संसदमा वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।
३०. प्रचलित कानून बमोजिम हुने: यस ऐनमा लेखिए जति विषयमा यस ऐन बमोजिम र अन्य विषयमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ।
३१. नियम बनाउने अधिकार: यो ऐन कार्यान्वयन गर्न परिषदसंग परामर्श गरी नेपाल सरकारले आवश्यक नियमहरू बनाउन सक्नेछ।